

Keresés a számítógépes katalógusokban, bibliográfiákban

Bevezetés

A 90-es években Magyarországon is felváltották a cédula katalógust a számítógépes katalógusok. Ez az olvasók számára több előnnyel is járt. A számítógépes katalógus használata a cédulakatalógussal ellentétben sem helyhez, sem időhöz nem kötött. Míg a cédula katalógust csak nyitvatartási időben, csak a könyvtárban (nagyobb könyvtár esetén csak a megfelelő részlegben) lehetett használni, addig a számítógépes katalógust bárhol, és bármikor. A nemzetközi szakirodalom alapján idehaza is elterjedt elnevezése: **OPAC Online Public Access Catalog**, ami számítógépes hálózaton, szabadon elérhető katalógust jelent.

A nyomtatott formában megjelenő kurrens nemzeti és szakbibliográfiák nagy része szintén elérhető a készítő könyvtár weblapján. Ezáltal nemcsak azokban a könyvtárakban érhető el, ahol előfizették, hanem sok esetben könyvtáron kívüli gépről is.

A könyvtárosok számára is kedvező változások történtek. Az elektronikus adatokat rugalmasabban lehet kezelni. Például, bármikor elhatározhatjuk, hogy egy újabb adatelem legyen kereshető. Pl. ha a kiadó neve és székhelye alapján nem épült cédulakatalógus, ez a számítógépes katalógus esetén csak egy parancs kérdése, és kereshető lesz. Egy könyv leírása bármikor bővíthető a benne található tanulmányok adataival. A számítógépes katalógizálás lehetővé teszi több könyvtár katalógusának összekapcsolását. Ilyen például a MOKKA, a Magyar Országos Közös Katalógus. A legtöbb könyvtár az ETO (Egyetemes Tizedes Osztályozás) szerinti tartalmi feltárást kiegészítette természetes nyelvű tárgyszavas vagy kulcsszavas feltárással. Mindezek következtében, ha a könyvtárosok feladata nem is lett kevesebb, a szolgáltatás színvonala ugrásszerűen nőtt.

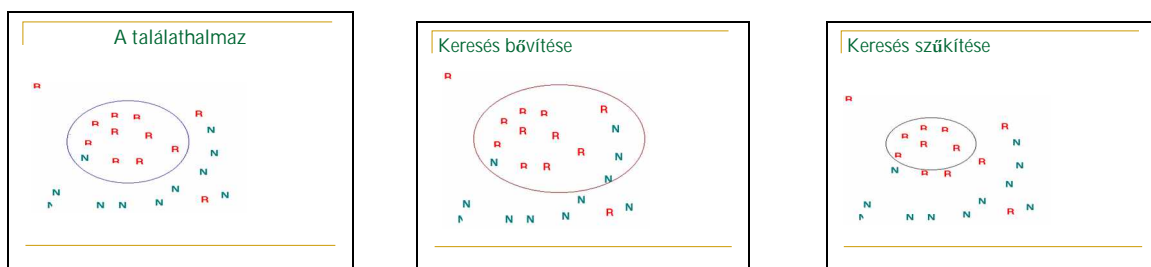
A számítógépes katalógusok többsége a weben keresztül érhető el, és rendelkezik a standard szolgáltatásokkal. Ilyennek számít az egyszerű és összetett keresés, keresőlisták böngészése, keresés szavak alapján, logikai operátorok használata. Az egyes szoftverek a további kiegészítő szolgáltatásokban, kezelhetőségben, külalakban térnek el egymástól. Legnagyobb eltérést a katalógusok tartalma mutatja. A könyvtárak a törzsgyűjteményen kívül egyéb adatbázisokat is tartalmazhatnak. Nem mindenütt sikerült befejezni a visszamenőleges katalógizálást. Ezért legtöbb helyen még együtt él a cédulakatalógus és a számítógépes katalógus. Eltérő lehet a tartalmi feltárással, a tárgyszó rendszerek alkalmazása is.

Keresés szavak alapján

A dokumentumrekordok erre kijelölt mezőinek szavaiból rendezett listák, úgynevezett szólisták készülnek. A rendszer ezt használja fel, amikor szavak vagy szókapcsolatok alapján keresünk.

A számítógép karakter sort keres. Számára a szavaknak nincs értelmük. Az ENDE szó négy egymás utáni karakter, és mindegy, hogy egy szerző neve, vagy egy cím szava. A kérdést az olvasónak kell jól megfogalmazni ahhoz, hogy megfelelő eredményt kapjon.

A keresés eredményességét két mutatóval, a teljességgel és pontossággal jellemezhetjük. Egy adott keresőkérdésre a gép válaszul egy találathalmazt hoz létre. A találathalmazban a releváns (számunkra megfelelő) rekordok mellett nem releváns rekordok lehetnek. Ennek több oka is lehet, leggyakoribb az azonos alakú szavak és a nem megfelelő mezőben való keresés. A találathalmazból kimaradhatnak releváns rekordok, ha nem gondolunk a szinonimákra vagy toldalékos kifejezésekre. Egy találathalmaz akkor teljes, ha lehetőség szerint minden releváns rekordot. Ezt a keresés bővítésével érjük el. Egy találathalmaz akkor pontos, ha lehetőleg csak releváns rekordokat tartalmaz. Ezt a keresés szűkítésével érjük el.

A két folyamat egymással ellentétesen hat. A keresés célja dönti el, hogy teljességre, vagy pontosságra törekszünk. Nem mindegy, hogy egy téma teljes irodalmát szeretnénk megismerni, vagy egy konkrét dokumentumot keresünk. A keresőkérdés megfogalmazásához több eszköz áll rendelkezésünkre. Ilyenek a logikai és formai operátorok, joker karakterek, és maga a kereső felület. A fogalmak összefüggéseit, alá- fölérendeltségeit, szinonimáit is ismerni kell az optimális keresés elérése érdekében.

Egyszerű és összetett keresőfelület:

A legtöbb katalógus alapértelmezésben az egyszerű keresést ajánlja fel. Ez könnyen áttekinthető, de csak akkor alkalmazható, ha konkrét dokumentumot keresünk.

MOKKA - egyszerű keresés

mint

Találatok száma egy lapon:

Keresés

Mégsem

Az összetett keresőfelület első ránézésre bonyolultabb. Valójában sokkal több segítséget nyújt a keresőkérdés megfogalmazásában. Ha a keresés eredménye várhatóan nagy mennyiségű rekord, akkor van módunk szűkíteni a keresést kiadás évére, nyelvre, dokumentumtípusra.

MOKKA - összetett keresés

mint

és vagy de nem

mint

és vagy de nem

mint

Megjelenés éve: -

Nyelv:

Megjelenés helye:

Dokumentumfajta:

Rekordtípus:

Rendezés:

Találatok száma egy lapon:

Keresés

Mégsem

- Tárgyszó
- ISBN**
- ISSN
- Más azonosító
- ETO
- Más osztályozás
- Kiadó
- Megjelenés helye
- Spec.dok.adat
- MOKKA azonosító
- összes fontos mező

Keresés adott mezőben

A keresőkérdés pontosítása érdekében meghatározhatjuk, melyik mezőben keressük a kifejezést. Erre legtöbbször mindkét keresőfelület lehetőséget ad.

Keresőkérdés: Bolyai = (Bolyai János, Bolyai Farkas, Bolyai nevet viselő intézmények, az összes általuk írt és róluk szóló mű)

Keresőkérdés: Bolyai János = (Bolyai Jánosról szóló és általa írt művek)

Keresőkérdés: Bolyai János, mint szerző = (Bolyai János művei)

Keresőkérdés: Bolyai János, mint tárgyszó = (Bolyai Jánosról szóló írások)

Keresőkérdés: Bolyai János, mint cím = (A címben szerepel a név)

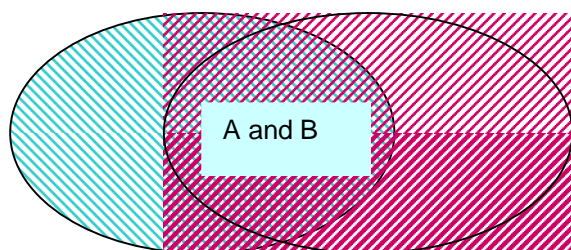
The screenshot shows the MOKKA search interface in Internet Explorer. The page title is "Összetett keresés" (Advanced search). The search bar contains "Bolyai János" and the filter is set to "Cím" (Title). Below the search bar, there are several filter options: "Dátum:" (Date), "Nyelv:" (Language), "Típus:" (Type), and "Lelőhely:" (Location). The "Lelőhely:" filter is currently set to "bármí" (anywhere). The search results are displayed in a table format, with the first row showing "Bolyai János" and the filter "Cím". The second row shows "Bolyai János" and the filter "Tárgyszó" (Subject). The third row shows an empty search bar and the filter "Tárgyszó". The search button is labeled "Keres".

Természetesen meghatározott mezők összekapcsolása az összetett felületen könnyebb. A fenti példában a keresett név szerepelhet a címbe vagy tárgyként de nem szerzőként.

Logikai operátorok

Két vagy több szót összekapcsolhatunk az **AND**, **OR**, **NOT** operátorokkal.

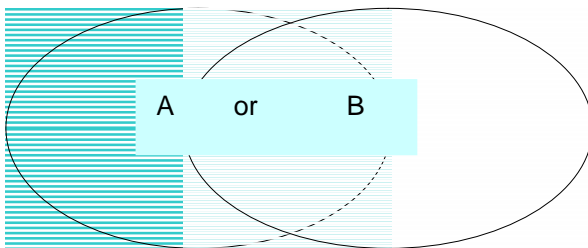
Az AND (ÉS) operátor hatására a rendszer azokat a rekordokat keresi, amelyek tartalmazzák az AND operátorral összekapcsolt szavak mindegyikét.

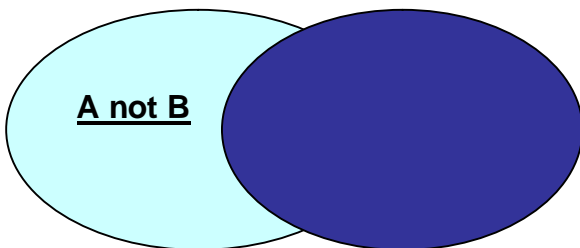
Keresőkérdés: fejlődéslélektan	Valamennyi fejlődéslélektan
Keresőkérdés: Mérei Ferenc	Mérei Ferenc valamennyi műve
Keresőkérdés: fejlődéslélektan AND Mérei Ferenc	Mérei Ferenc fejlődéslélektan c. könyve

Az OR (VAGY) operátor hatására a rendszer azokat a rekordokat keresi, amelyek az OR operátorral összekapcsolt szavak bármelyikét tartalmazzák. Mindig érdemes alkalmazni hasonló jelentésű tárgyszavak esetén, így elkerülhetjük az adatvesztést.

filmesztétika OR filmművészet	Bármelyik fogalom szerepelhet a rekordban
--------------------------------------	---

A NOT (DE NEM) operátor hatására a rendszer megkeresi azokat a rekordokat, amelyek tartalmazzák az első szót, de nem tartalmazzák a NOT utáni szót.

Keresőkérdés: barokk	minden barokk
Keresőkérdés: barokk not irodalom	Minden barokk, kivéve az irodalmi műfajt

Csonkolás helyettesítés

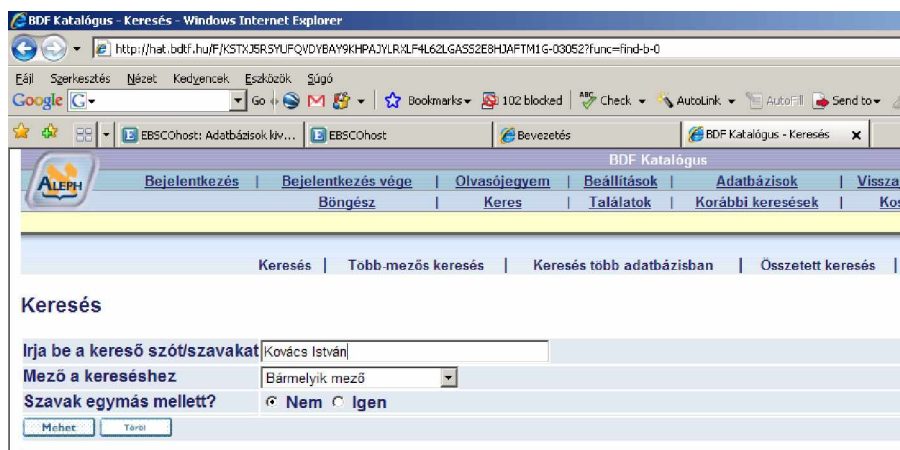
A szavakat csonkolhatjuk. Ilyenkor a program mindent keres, ami az adott csonkolás jel előtti karaktersorral kezdődik. A szavakat balról is lehet csonkolni, de egyszerre mindkét irányból általában nem.

Keresőkérdés: film	Csak a film szavakat keresi.
Keresőkérdés: film?	Filmművészet, filmtörténet, filmesztétika, stb.
Keresőkérdés: ?film	diafilm, játékfilm, stb.
?film OR film?	

Természetesen a csonkolt szavakat is össze lehet kapcsolni operátorokkal.

Keresőkérdés: film? **AND** magyar

Szavak egymás mellett

Ha összetartozó szavakat keresünk, ezt legtöbbször a keresőfelületen rádiógombokkal kiválaszthatjuk. A webkeresők nagy részénél idézőjelek használatával érjük el az egymás melletti szavak keresését. Ha nincs ilyen, a WITH operátor segítségével tehetjük. Ellenkező esetben a fenti példában Kovács János szerző és Kiss István szerkesztő könyvének adatai is bekerülnek a találat listába.

Figyelem!

A különböző rendszerek az operátorokat és a csonkolást eltérő módon jelölik. Az AND operátort több helyen a * jellel használják. Más katalógusban pont ezt a jelet használják a csonkolásra. Ezért mindig nézzük meg az adott katalógus vagy bibliográfia súgó menüpont utasításait!

Keresőlisták böngészése

A számítógépes katalógusban a dokumentumokról a katalóguscédulához hasonlóan számítógépes rekordok készülnek. Ezek a rekordok tartalmazzák a dokumentum valamennyi adatát, ami szükséges a visszakereséshez. Valamennyi adatelem a dokumentumrekord különböző adatmezőjébe kerül. A mezők tartalmából a számítógép rendezett listákat készít. Ezek a listák képezik a keresés alapját.

Első lépésként meg kell határozni, mely listában akarunk keresni. A listák több ezer elemet tartalmaznak, ezért az egészet átlapozni hosszú percekig tarthat, ezért néhány karakter megadásával közölni kell a rendszerrel, hol szeretnénk kezdeni a lapozást. Gyakori nevek, szavak esetén előfordul, hogy a második szó egy-két karakterét is célszerű beírni.

Pl: Kovács S (szerzői lista) vagy címlista esetén Bevezetés a psz (bevezetés a pszichológiába)

A listában a megfelelő szóra kattintva, a hozzá tartozó dokumentumokat keresi ki a rendszer.

Böngésző listák:

A böngésző listák a könyvtárosok által kijelölt és csoportosított mezőkből épülnek fel. Általában a teljes mezőt tartalmazzák. Minden könyvtár meghatározza, hogy a saját katalógusában milyen listák készüljenek, és abba mely mezők tartalma kerüljön bele. A legfontosabb kérdésekben az olvasók érdekében hasonló elveket követnek.

A szerzői lista tartalmazza a szerzők, szerkesztők, fordítók, illusztrátorok és egyéb, a mű létrejöttében közreműködő személyek, vagy intézmények nevét.

A szerzői lista tehát nemcsak személyneveket tartalmaz. Egy testület, kutatóintézet, tanszék kollektívájának is lehet szerzőségi funkciója. Pl. a szerzők között szerepel a Berzsenyi Dániel Főiskola (Szombathely). Neveléstudományi Intézet. A személyneveket egységesített alakjukban tartalmazza a lista. A családnevet idegen szerzők esetében előrevetjük. Pl. Shakespeare, William. Kivételt képeznek a humanista szerzők Pl. Janus Pannonius vagy Walther von der Vogelweide.

Uralkodók és szentek esetében a név az első elem, ezt követik a név kiegészítői. Pl: János, Szent, Keresztes (1542-1591), vagy István (Magyarország: király), I., Szent (970-1038) és nem pedig Keresztelő Szent János, vagy Első István.

Előfordulhat, hogy egy szerző több néven is közismert. Írói álneve van, asszony és lánynéven is publikál. Nem latin betűs nevek átírása is többféle lehet. Kiejtés szerinti és szabványos. Pl. Jevtusenko - Eevtusenko vagy Hérakleitos - 'Erakleitos. A lista ilyen esetben utalót tartalmaz egyik névalakról a másikra.

A szerzői lista a nevek mellett további kiegészítő elemeket is tartalmazhat. Ilyen az életrajzi adat. Ennek segítségével eldönthetjük például, hogy több Kovács István közül melyiknek a műveire vagyunk kíváncsiak.

A címlista tartalmazza a dokumentum valamennyi címét: főcím, alcím, idegen nyelvű cím, sorozatcím, gerinc cím, egységesített cím stb. A rendezésnél a számok megelőzik betűket. A címek listájában itt is szabály, hogy a névelőt csak akkor vesszük figyelembe a rendezésnél, ha szerves része a címnek Pl: Egy örült naplója. Ha egy cím számmal kezdődik, olyan formában tartalmazza és rendezi a lista, ahogy a könyv címlapján szerepel. Tehát, ha nem találtuk a számjegyeknél, akkor lehet betűkkel írott alakjánál. Pl: 44 híres ... vagy Negyvennyolc a kortársak szemével. Ha egy cím római számmal kezdődik, akkor így jelenik meg a leírásban, de a rendszer a számjegyek közé sorolja, és nem az I,V,X, betűkhöz. Pl. A II. világháború története a 2 számjegynél keresendő. A címek után zárójelben tüntetjük fel, ha nem nyomtatott dokumentumról van szó. Pl: Népszabadság [elektronikus dokumentum].

A tárgyszavak listája egyszerű és összetett kifejezéseket és tulajdonneveket egyaránt tartalmaz. A személynevek itt is egységesített formájukban szerepelnek. Lehet tárgyszó egy mű címe is, ha műelemzésről van szó. Pl: Shakespeare, William. As you like it.

Néha az ésszerűség úgy kívánja, hogy a jelzős szerkezetnél a jelzőt hátra vessük. Pl. Anatómia, állati, Anatómia, emberi, Anatómia, funkcionális, Anatómia, művészeti, Anatómia, növényi, Anatómia, összehasonlító, Anatómia, sport. Így az anatómia valamennyi ágát egy helyen látja az olvasó. Az Angol irodalom vagy Magyar irodalomnál nem érdemes hátravetni a jelzőt, hisz az olvasó egyértelműen angol irodalmat vagy magyar irodalmat keres. De mindkettőnek lehet még további jelzője. Angol irodalom, amerikai; Angol irodalom, ausztráliai; Angol irodalom; dél-afrikai; Angol irodalom, guyanai; Angol irodalom, indiai; Angol irodalom; ír, Angol irodalom, kanadai; Angol irodalom, Karib szigeti; Angol irodalom, nigériai; Angol irodalom, skót; Angol irodalom, trinidadai. Ha e második jelzőt nem vetjük hátra, akkor a tárgyszó lista alapján nem lehetne megtalálni az angol irodalomról szóló műveket. Ugyanez érvényes a magyar irodalom tárgyszóra is.

Ha egy szakirodalmi adatbázis tárgyszójegyzéket alkalmaz a tartalmi feltárára, úgy érdemes ezt a keresőkérdés megfogalmazása előtt tanulmányozni. Alá- és fölérendelt fogalmak valamint rokonértelmű szavak segítségével további keresőkérdést fogalmazhatunk meg.

The screenshot shows the WebOPAC interface of the OPKM Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum. The page displays a list of pedagogical terms and their associated codes (LM, A, F, N, ETO, SZ). The terms are listed in two columns, with some terms having sub-entries. The interface includes a search bar and navigation links on the left side.

Term	LM	A	F	N	ETO	SZ
pedagógia	neveléstudomány	education (E) instruction teaching (P) (E) teaching process (B)	éducation	Bildung	37	621
<i>pedagógia elmélete</i>						
L: nevelélmélet						
pedagógiai	(m)					84
pedagógiai akadémia		school of education				211
pedagógiai antropológia		anthropology of education (E) educational anthropology	anthropologie de l'éducation	Pädagogische Anthropologie	37.015.2	621
pedagógiai asszisztens						
pedagógiai ideál	nevelési eszmény				37.017	42
pedagógiai innováció	innováció	educational innovation instructional innovation	innovation pédagogique	Bildungsinnovation	37.001.7	113; 61
pedagógiai intézet	továbbképzési kabinet	education service centers				211
pedagógiai irányzat	alternatív pedagógia	alternatív oktatás				
	educational trends				37.013	621
pedagógiai kísérés	fogyatékosok nevelése					63

Az ETO lista használatát azok számára javasoljuk, akik a cédulakatalógus esetén már megszokták, és jobban eligazodnak a hierarchikus rendszerben. Az ETO táblázatok segítséget nyújtanak a keresésben.

Van olyan keresőfelület, ahol együtt látjuk a keresés és böngészés lehetőségét.

Válasszon az indexből

and	Cím	>	Index
and	Cím szavai	>	Index
and	Szerző, közrem.	>	Index
and	Testületi közrem.	>	Index
and	Kiadó	>	Index
and	Év	>	Index
and	Sorozat	>	Index
and	Műfaj	>	Index
and	Típus	>	Index
and	Irodalmi tárgyszó	>	Index
and	Személyről	>	Index
not	Testületről	>	Index

csonkolás: * (tetszőleges), | (egy helyett), ? (0 vagy 1 helyett)

Keres Bezár Töröl Betölt Ment

Keresések szűkítése

Minden dokumentumnak van olyan tulajdonsága, ami nem jelent elsődleges keresési szempontot. Ilyen a dokumentum nyelve, kiadási éve, típusa. A keresőkérdés megfogalmazása után megadhatjuk ezeket az adatokat kritériumként.

Magyar Pedagógiai Könyvtár és Múzeum WebOPAC

Összetett keresés

Szerző: [] és [] Szókapcsolat: Mezőkapcsolat

Cím: [] és []

Tárgyszó: [] és []

Nyelv: magyar Dokumentumtípus: könyv Adatbázis: PAD

Találat/oldal: 10

Keresés Törölés

Keresés (több mezőt is kitölthet egyszerre; csonkolás %jellel vagy *-gal)

Szerző: [] Sú

További szerző: []

Cikk címe - kulcsszavak: [] Sú

Cikk címe - részlet: [] Sú

Keresés Mégsem

Találatok szűkítése

1850 [] évtől 2009 [] évig

Válasszon szakterületet! []

Válasszon folyóiratot! []

Csak teljes szöveggel elérhető cikkek

Csak az EPA-ban archivált cikkek

Természetesen ezek a keresést szűkítő lehetőségek az adatbázis tartalmától függenek

Találatok megjelenítése

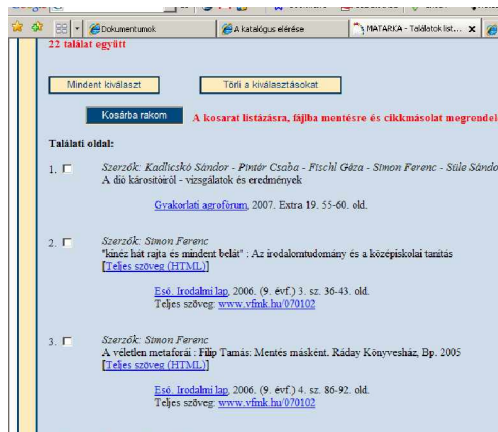
Több találat esetén a katalógusok a tételek listáját rövid formátumban mutatják. A keresőfelületen gyakran kiválaszthatjuk a legördülő menüből, hogy hány rekordot szeretnénk egyszerre látni.

100 Találatok száma egy lapon

A cím, vagy egyéb adat alapján válasszuk ki, melyik dokumentumról szeretnénk többet tudni?

A teljes rekord lehet mezőneves, katalóguscédula formátumú, vagy akár az adatbázis jellegének megfelelő speciális forma. Legtöbbször a felhasználó választhatja ki a számára megfelelőt Könyvtári katalógus esetében a raktári jelzetet és kölcsönzési információkat is találunk. Szakirodalmi adatbázisok esetében a referátumot is tartalmazza a bővebb forma.

Linkelt mezők

Rekord teljes nézete

Válassz formátumot: Teljes formátum Katalóguskártya Idézet Mezőneves HUNMARC

28 / 59 rekord

Könyvtár info	KözpKvt
Rakt. szám	370 V 28
Cím	• Válogatás a XX. század külföldi pedagógiai irodalmából
Szerz. közl.	[szerk. Celler Zsuzsa]
Kiad. hely	• Budapest
Kiadó	• Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum
Év	• [1997]
Terjedelem	341 p. ; 25 cm
Bibliográfia	Bibliogr. a jegyzetekben
ISBN	• 963.7644-63.9643+77. - Ft
Tárgyszó	• Pedagógia
	• Pedagógia
	• Szöveggyűjtemény
ETO	• 37(082)
Mellékletel	• Celler Zsuzsanna (1947-) (szerk.)
Mellékletel	• Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum (Budapest). (közread.)

A rekordokban gyakran találunk linkelt mezőtartalmakat. Ezeknek többféle funkciója is lehet. Főként tárgyszavak, szerzők és címek esetében a linkre kattintva újabb keresést kezdeményezhetünk, vagy a keresőlistát nézhetjük az adott pontnál. Más esetekben a dokumentum teljes szövegét érhetjük el a link segítségével.